

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور

دکتر ابراهیم صالحی عمران*

چکیده

تحقیق حاضر به منظور آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور و ارائه راهبردها و راهکارهای مطلوب در نظام آموزش سازماندهی شده است. روش این پژوهش آمیخته است و از ترکیب رویکردهای کمی و کیفی با استفاده از ابزارهای مصاحبه و پرسشنامه انجام گرفت. جامعه آماری، شامل ۲۵۶ نفر از افراد مطلع به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سازمان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، دانشگاه جامع علمی و کاربردی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای و اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌ها و دستگاه‌های اجرایی بودند. در نگاه کارشناسان حوزه مهارتی کشور و با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، دو عامل «نبود یک سیاست‌گذار کلان نیروی انسانی در کشور» و «عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه» مهم‌ترین آسیب در بعد ساختاری شناخته شدند. در بعد رفتاری و محتوایی هم مهم‌ترین آسیب عوامل «عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازار کار» و «عدم بهره‌مندی نظام آموزش مهارت از منابع انسانی مناسب این نظام» شناخته شدند. در بعد محیطی و زمینه‌ای، عوامل «دخالت قدرت سیاسیون در توسعه کمی آموزش‌های مهارتی» و «تقاضامحور نبودن آموزش‌های مهارتی، چالش اصلی آموزش‌های مهارتی است» که جزو مهم‌ترین آسیب‌های نظام آموزش مهارتی کشور قرار گرفتند. سرانجام، با توجه به نتایج آزمون فریدمن از نگاه خبرگان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور مهم‌ترین آسیب نظام آموزش مهارتی کشور مربوط به بعد «ساختاری» و پس از آن ابعاد رفتاری و محتوایی قلمداد شدند.

واژگان کلیدی: آموزش فنی و حرفه‌ای، مهارت، آسیب‌شناسی، ساختار، زمینه‌ای، محتوایی.

مقدمه

امروزه نقش آموزش در افزایش کارایی، بهره‌وری و توسعه اقتصادی کشورها بیش از پیش اهمیت یافته است؛ چرا که در دنیای کنونی داشتن کارخانه‌ها، زمین، ابزار و ماشین‌آلات سرمایه محسوب نمی‌شود؛ بلکه ثروت در منابع انسانی نهفته است (باتز

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ...
به حوزه فناوری و بازسازی صنعتی نیز به سرعت در حال تغییر است (صالحی عمران، ۱۳۸۸). این در حالی است که نیروی کار موجود با مهارت‌های سنتی‌اش قادر به رویارویی با این تغییرات جدید نیست (صالحی عمران و مهرعلی‌زاده، ۱۳۸۳). بنابراین، توسعه منابع انسانی، آموزش و بازآموزی نیروی کار و انتقال مهارت

این نوع آموزش برای تربیت کارگران نیمه‌ماهر و ماهر، تکنیسین و مهندسان بوده و ماهیت برنامه‌های درسی آن نیز نظری است. این نوع آموزش در مدارس آموزش متوسطه عمومی، هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، آموزشکده و دانشکده‌های فنی و حرفه‌ای و برخی از دانشگاه‌ها (مثل دانشگاه فنی و حرفه‌ای و دانشگاه علمی کاربردی) انجام می‌گیرد. در این نظام به کارآموزان مدرک تحصیلی

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... ادارات و مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای غیر متمرکز هستند که فعالیت خود را با ادارات و یا مؤسسات کاریابی محلی هماهنگ می‌کنند و ناگزیرند به سبب نیاز و تغییرات بازار بسیار منعطف باشند و به مشتریان به صورت خاص نگاه کنند و به معنای واقعی باید از مدیریت بسیار منعطف و غیر متمرکز با مراکز متعدد برخوردار باشند تا مؤثرتر عمل کنند. مدل حرفه‌آموزی بازار کار برای اثربخش بودن باید به سرعت از تغییرات شغلی و تقاضای بازار کار برای مشاغل آگاه شوند و غالباً الزام دارند دوره‌های ویژه‌ای برای بخش‌های صنایع بنگاه‌ها و جویندگان کار طراحی کنند.

نظام حرفه‌آموزی بنگاه اقتصادی (درون‌بنگاهی)

آن دسته از برنامه‌های آموزشی را پوشش می‌دهد که به وسیله کارفرمایان عرضه یا تأمین مالی شده است و در پیروی از مقررات و یا به صورت داوطلبانه این خدمات را در اختیار کارکنان‌شان قرار می‌دهند. این نوع حرفه‌آموزی بر ایجاد مهارت و بازآموزی برای کارکنان در طول عمر سازمانی‌شان عرضه می‌شود. نظام حرفه‌آموزی بنگاه‌های اقتصادی در قالب مراکز جوار یا بین‌کارگاهی در صنایع متوسط و بزرگ و یا به صورت استاد - شاگردی در کارگاه‌های کوچک اجرا می‌شود. کشورها از نظر برخوردشان با حرفه‌آموزی درون‌بنگاهی و راهبری آن نقش‌های متنوعی را بر عهده می‌گیرند. سه نوع تعامل میان دولت و بنگاه‌ها قابل تشخیص است: فاقد قانون‌مندی، تنظیم خودکار و تنظیم‌شده از سوی دولت. این شیوه آموزش مهارتی نیز چون خارج از چارچوب نظام رسمی آموزش اتفاق می‌افتد، منجر به مدرک تحصیلی نمی‌شود. در این شیوه، بنگاه‌های اقتصادی آموزش‌های عملی را به صورت بدو و حین خدمت برای کارکنان خود ارائه می‌دهند. در مراکز جوار و یا دوره‌های عرضه‌شده از سوی مراکز حرفه‌آموزی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و دانشگاه‌ها با تقاضای بنگاه اقتصادی صورت می‌گیرد. این نوع شیوه حرفه‌آموزی تنها در چند کشور محدود به مسیر غالب حرفه‌آموزی تبدیل شده است. از آنجا که این شیوه کاملاً از سوی کارفرمایان تأمین مالی می‌شود، در جایی که تحرک کارگران کم و توسعه بازار یکنواخت باشد امکان پیگیری دارد.

شیوه‌های حرفه‌آموزی به کار گرفته‌شده در نظام‌های مختلف آموزش فنی و حرفه‌ای که در غالب کشورها به صورت ترکیبی از همه انواع آن به کار گرفته می‌شود، به روشنی بیان می‌کند که هر یک از نظام‌های مذکور دارای هدف‌های خاص خود بوده و با همدیگر متفاوت هستند (مودی، ۲۰۰۸).

چارچوب نظری آسیب‌شناسی

الگوهای آسیب‌شناسی سازمانی بر اساس درک نحوه کار سازمان پایه‌گذاری می‌شود. چارچوب‌های فکری که دست‌اندرکاران تحول سازمانی برای ارزیابی سازمان به‌کار می‌برند، «الگوهای آسیب‌شناسی» نامیده می‌شوند و نقش تعیین‌کننده‌ای در برنامه تحول سازمانی ایفا می‌کند (فرهنگی، ۱۳۷۹). با شناخت الگوهای آسیب‌شناسی می‌توان نسبت به فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن یکی از آنها با توجه به مقتضیات سازمانی اقدام کرد به طوری که با مشاهده هرگونه مشکل در سازمان با دید سیستمی و نظام‌مند به بررسی تعاملات میان مؤلفه‌های مختلف سازمانی پرداخت و ریشه یا ریشه‌های مشکل را شناخت. بدین ترتیب، با اقدام اصولی و پیش‌گیرانه می‌توان عواقب زیان‌بار آسیب‌ها را به حداقل رساند. از این‌رو، پژوهشگران و صاحب‌نظران، الگوهایی برای آسیب‌شناسی سازمانی معرفی کرده‌اند. به‌طور مثال، مدل هفت بعدی وایزبورد، (اهداف، روابط، ساختارها، رهبری، سیستم پاداش، مکانیزم‌های مفید هماهنگی و محیط) نگرشی سیستماتیک برای شناخت دقیق‌تر سازمان و مداخله مناسب برای حل مشکلات و مسائل سازمانی ارائه می‌دهد (وطن‌خواه، ۱۳۸۶). مدل آسیب‌شناسی هاریسون با رویکردی سیستماتیک در سه سطح فردی، گروهی و سازمانی به‌منظور بهبود وضعیت و حذف مشکلات عملکردی ارائه شده است. سرانجام مدل سه‌بعدی

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... می‌شود. عوامل ساختاری در برگیرنده مجموعه روابط منظم حاکم بر اجزای داخلی سازمان که بدنه آن را می‌سازند؛ مانند: ساختار سازمانی، قوانین و مقررات و سرانجام عوامل زمینه‌ای که شامل محیط و شرایط بیرونی که سبب‌ساز عوامل رفتاری و ساختاری هستند، می‌شود (میرزایی، ۱۳۷۷). علت نامگذاری این مدل به سه‌بعدی آن است که ارتباط بین عوامل ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای به‌گونه‌ای است که هیچ پدیده یا رویداد سازمانی نمی‌تواند خارج از تعامل این سه بعد صورت گیرد. به عبارت دیگر، رابطه بین این سه بعد یک رابطه تنگاتنگ است و در عمل از هم جدایی ناپذیرند. در واقع، نوع روابط موجود بین این سه بعد از نوع لازم و ملزوم بوده و به‌مثابه سه بعد رویداد از تنه واحد حیات سازمان هستند. آسیب‌های ساختاری که علل و عواملی پایه‌ای هستند، «نظم ترکیبی» یا «نظم چینی» عناصر اصلی تشکیل‌دهنده سازمان را بر هم زده و ساختارهای اصلی سازمان را - که عبارت‌اند از: ساختارهای طبیعی و فیزیکی، ساختارهای مالی و اقتصادی، ساختارهای انسانی و ساختارهای اطلاعاتی - در معرض بحران قرار می‌دهند؛ آسیب‌های رفتاری که علل و عواملی پایه‌ای هستند؛ از جهات گوناگون رفتارهای انسانی و در نتیجه کارکردهای (وظایف اصلی) سازمان را در معرض بحران قرار می‌دهند و آسیب‌های زمینه‌ای که علل و عواملی پایه‌ای هستند رابطه و تعامل مناسب و واکنش به‌موقع و درست سازمان را با سیستم‌های همجوار محیطی‌اش بر هم زده و در این روابط ایجاد بحران می‌کنند در چنان رابطه‌ای، عوامل ساختاری و رفتاری و زمینه‌ای به شکل روابط سیستمی مداوم در حال تعامل هستند و سه بعد مزبور، سه‌گونه از یک نوع - به‌طور عمده از نوع غالب زمینه - بوده و بین آنها به هیچ وجه سه‌گانگی حاکم نیست. بنابراین، تمایز و تشخیص این سه جنبه از حیات سازمانی، فقط نظری بوده و فقط به‌منظور تجزیه و تحلیل شناخت مفاهیم و پدیده‌های سازمانی است (میرزایی، ۱۳۷۷).

از آنجایی که مسئله اصلی پژوهش حاضر، بررسی عوامل آسیب‌آفرین در نظام مدیریت آموزش مهارت است. برای این منظور، مدل تحلیلی - کاربردی سه‌شاخگی میرزایی که به‌نوعی می‌تواند بیانگر نیمرخ نظام آموزش مهارت باشد، نیز مورد استفاده قرار گرفت. بر اساس این رویکرد مسائل و آسیب‌های نظام آموزش مهارت را می‌توان از سه منظر ساختار، رفتار و زمینه مورد بررسی قرار داد.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور و ارائه مدل مطلوب است. طبیعتاً با این بررسی می‌توان به طراحی نظام ملی آموزش مهارت نیز کمک کرد.

سؤالات پژوهش

۱. نظام مدیریت آموزش مهارت کشور از چه نارسایی‌ها و آسیب‌هایی رنج می‌برد؟
۲. تا چه میزان نارسایی‌ها و آسیب‌هایی نظام مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور به بعد ساختاری ارتباط دارد؟
۳. تا چه میزان نارسایی‌ها و آسیب‌هایی نظام مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور به بعد محتوای ارتباط دارد؟
۴. تا چه میزان نارسایی‌ها و آسیب‌هایی نظام مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور به بعد زمینه‌ای و محیطی ارتباط دارد؟
۵. حادترین مشکل نظام آموزش مهارت در کدام‌یک از این بعدها قرار دارند؟

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر، نوعی تحقیق آمیخته اکتشافی است؛ زیرا آمیخته‌ای از تحقیق پیمایشی و تحقیق مبتنی بر نظرخواهی از متخصصان و خبرگان بوده و در آن، هم از ابزارهای روش تحقیق کمی (پرسشنامه) و هم از ابزارهای روش تحقیق کیفی (مصاحبه)، استفاده شد. بنابراین، فرایند تحقیق در دو مرحله متوالی انجام گرفت:

در گام نخست از اسناد و مدارک برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. در این مرحله از طرح، روش پژوهش از نوع تحلیل مفهومی و محتوایی بود که در آن پژوهشگر تلاش می‌کند با استفاده از داده‌های نظری، مرور ادبیات و پیشینه تحقیق مؤلفه‌ها و ابعاد اصلی آسیب‌ها را شناسایی و به صورت یک ساختار مفهومی تدوین کند. در مرحله دوم، اعتباربخشی چارچوب تدوین‌شده برای مطالعه میدانی در دستور کار بود که در آن از روش‌های کیفی (مصاحبه عمیق) و کمی (پرسشنامه) مورد استفاده قرار گرفت.

جامعه آماری شامل کلیه مدیران، صاحب‌نظران، کارشناسان آشنا و مطلع به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سازمان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، دانشگاه جامع علمی و کاربردی و دانشگاه فنی و حرفه‌ای و اعضای هیئت علمی در دانشگاه‌ها و همچنین متخصصان آشنا به آموزش‌های مهارتی در سایر دستگاه‌های اجرایی بودند. در

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و
این راستا ابتدا با توجه به ماهیت پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و
به صورت گلوله برفی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

الف) یافته‌های کیفی تحقیق

همان‌طورکه در مدل نظری تحقیق یادآوری شد آسیب‌های آموزش مهارتی هم ساختاری، هم رفتاری و هم زمینه‌ای بودند. بنابراین، جدا کردن آنها در مباحث کیفی و تحلیل مصاحبه‌ها کاری ساده‌ای نیست. به‌رحال، نتایج حاصل از مصاحبه‌ها

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... همان‌طور که در روش‌شناسی تحقیق ذکر شد، این تحقیق با مراجعه به سازمان‌های مهارتی کشور و شناسایی خبرگان و کارشناسان آموزش‌های مهارتی انجام گرفت؛ به‌طوری‌که ابتدا بر اساس نمونه‌ای ۱۹۱ نفره متشکل از برگزیدگان و آگاهان در حوزه فنی و حرفه‌ای کشور انتخاب شدند و پرسشنامه‌ای شامل ۵۶ سؤال ۹ گزینه‌ای به آنها داده شد تا در سه بعد ساختاری، رفتاری و محتوایی و زمینه‌ای و محیطی در خصوص گویه‌های پیشنهادی اعلام نظر کنند؛ سپس در مرحله بعد، گویه‌هایی را که دارای میانگین امتیاز بالاتری بودند، به‌عنوان آسیب‌های اصلی نظام آموزش فنی و حرفه‌ای تلقی و با استفاده از ماتریس زوجی و تکنیک AHP بر اساس نظر ۴۵ نفر از خبرگان (Expert) نظام آموزش فنی و حرفه‌ای کشور بررسی مجدد شد و بر ابعاد سه‌گانه و گویه‌های آن رتبه‌بندی نهایی صورت گرفت.

تجزیه و تحلیل توصیفی گویه‌ها و ابعاد سه‌گانه تحقیق

۱. اولین بعد مورد بررسی بعد ساختاری است که در جدول زیر گویه‌های ۲۰ گانه این بعد به همراه رتبه، میانگین و انحراف معیار آمده است:

جدول (۱) شاخص‌های مرکزی مرحله اول

(نظرسنجی از خبرگان در خصوص پایش گویه‌های پیشنهادی بعد ساختاری)

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه	۶,۸۰	۲,۲۶۲
۲	نبود یک سیاست‌گذار کلان نیروی انسانی در کشور چالش آموزش مهارتی است	۶,۶۸	۲,۲۶۹
۳	عدم وجود نظام‌های مناسب پرداخت‌ها و جذب نیروی انسانی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۶,۵۸	۲,۲۵۶
۴	کمبود توجه به اهداف بلندمدت در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	۶,۵۲	۲,۲۱۹
۵	عدم وجود ثبات مدیریت در نظام آموزش مهارت	۶,۴۲	۲,۴۴۸
۶	در نظرنگرفتن مزیت‌های منطقه‌ای در برنامه‌ریزی آموزش‌های مهارتی	۶,۴۱	۲,۲۹۰
۷	عدم وحدت تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در بخش	۶,۳۶	۲,۲۴۶

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
	آموزش فنی و حرفه‌ای		
۸	عدم تناسب ساختار موجود با مأموریت‌های نظام آموزش‌های آموزشی مهارتی کشور	۶,۳۱	۲,۲۹۸
۹	مدیریت دیوان‌سالاری سنتی و رهبری نامعین در نظام آموزش مهارت	۶,۲۴	۲,۲۷۹
۱۰	منعطف نبودن ساختارهای سازمانی ارائه‌کننده آموزش مهارت با تحولات جدید تکنولوژی	۶,۲۴	۲,۱۸۴
۱۱	وجود قوانین سنتی و دیوان‌سالارانه	۶,۲۰	۲,۳۷۱
۱۲	خلاء وجود یک سند جامع و ملی چالش اصلی نظام آموزش مهارت است.	۶,۱۸	۲,۳۷۸
۱۳	وجود ساختارهای کاهنده نوآوری	۶,۱۵	۲,۲۴۵
۱۴	عدم تدوین اهداف و برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک متناسب با شرایط روز	۶,۰۸	۲,۱۴۷
۱۵	هدفمند نبودن و مأموریت‌گرا نبودن سازمان‌های ارائه‌کننده آموزش‌های مهارتی	۶,۰۵	۲,۵۰۶
۱۶	عدم آشنایی مدیران سازمان‌های مهارتی با حوزه علمی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۵,۹۵	۲,۳۱۷
۱۷	تمرکز در اداره و مدیریت نظام آموزش مهارت کشور	۵,۸۸	۲,۱۵۶
۱۸	زیاد بودن سطوح مدیریت و ساختار مکانیکی نظام آموزش مهارتی کشور	۵,۸۴	۲,۳۸۱
۱۹	قائم به فرد بودن مدیریت نظام آموزش مهارت	۵,۷۰	۲,۳۶۲
۲۰	نبود مبانی نظری روشن برای توسعه آموزش‌های مهارتی	۵,۶۵	۲,۳۵۲

با توجه به میانگین محاسبه‌شده در مرحله اول، اساسی‌ترین آسیب در بعد ساختاری از نگاه پاسخگویان «عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه» است که داری میانگین ۶,۸ از ۹ امتیاز ممکن است و «نبود مبانی نظری

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... در روشن برای توسعه آموزش‌های مهارتی» دارای کمترین میانگین از نگاه پاسخگویان است.

در ادامه بحث اگر پاسخ‌ها را به سه گروه موافق (امتیازهای ۶ و بالاتر)، بی‌نظر (امتیاز ۵) و مخالف (امتیاز ۴ و پایین‌تر) تقسیم کنیم ۵ گویه آخر جدول بر اساس نظر پاسخگویان از لیست حذف شده و ۱۵ گویه باقیمانده به لحاظ توصیفی و بر اساس رتبه به‌عنوان اساسی‌ترین آسیب‌های مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور در بعد ساختاری تلقی شده و برای رتبه‌بندی نهایی در جدول باقی می‌ماند.

۲. دومین بعد از آسیب‌های اساسی مدیریت آموزش‌های مهارتی (آموزش‌های فنی و حرفه‌ای) کشور بعد «رفتاری و محتوایی» است برای سنجش این بعد از ۱۵ گویه با طیف رتبه‌ای ۹ گزینه‌ای استفاده شد که در جدول زیر رتبه، میانگین و انحراف معیار نظرات پاسخگویان مرحله اول آمده است:

جدول (۲) شاخص‌های مرکزی مرحله اول

(نظرسنجی از خبرگان در خصوص پایش گویه‌های پیشنهادی بعد رفتاری و محتوایی)

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازار کار	۷,۱۰	۱,۹۲
۲	غلبه کمیت بر کیفیت در ارائه آموزش‌های مهارتی	۶,۹۵	۲,۰۹
۳	پایین بودن انگیزش مربیان در نظام‌های آموزش مهارت	۶,۸۲	۱,۹۸
۴	عدم بهره‌مندی نظام آموزش مهارت از منابع انسانی مناسب این نظام	۶,۷۹	۱,۸۷
۵	کمبود رقابت کیفی بین نظام‌های موجود آموزش مهارتی کشور	۶,۷۲	۲,۰۳
۶	توجه لازم به توسعه منابع انسانی ارائه‌دهنده آموزش‌های فنی و حرفه‌ای (مهارت ضعیف مربیان در زمینه برنامه‌ریزی، تدریس و یادگیری و ...)	۶,۶۶	۱,۸۳
۷	عدم شکل‌گیری صحیح بخش خصوصی در نظام آموزش مهارت	۶,۶۴	۲,۱۶
۸	به‌روز نبودن محتوا، برنامه‌های درسی و مهارتی و حتی رشته‌های آموزشی	۶,۵۸	۲,۱۲

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۹	کمبود امکانات فناورانه و منابع اطلاعاتی متنوع در نظام آموزش مهارت	۶,۵۶	۲,۱۰
۱۰	عدم توانایی این آموزش‌ها برای انطباق با فناوری‌های نظری و علمی روز	۶,۵۲	۱,۹۷
۱۱	ناتوانی در ارتباطات درون و برون‌سازمانی نظام آموزش مهارت	۶,۴۵	۱,۹۵
۱۲	استفاده از شیوه‌های آموزش سنتی در نظام آموزش مهارت	۶,۳۸	۲,۰۴
۱۳	فرسودگی شغلی در بین کارکنان نظام‌های آموزش مهارت بالا است.	۶,۱۷	۲,۰۴
۱۴	پایین بودن توانایی تخصصی منابع انسانی نظام آموزش مهارت در ایران	۶,۱۵	۲,۱۸
۱۵	عدم انعطاف در برنامه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۶,۱۴	۲,۰۶

با توجه به اطلاعات جدول بازه تغییرات گویه‌های این بعد از آسیب‌های مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور کمتر از یک واحد است. همچنین، واریانس پاسخ‌ها به شدت به هم نزدیک هستند، با توجه به میانگین امتیازها اساسی‌ترین آسیب در این بعد از نگاه پاسخگویان «عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازار کار» است و پایین‌ترین امتیاز این بعد نیز گویه «عدم انعطاف در برنامه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای» است که ۶,۱۸ امتیاز از ۹ امتیاز ممکن را کسب کرده است.

برای انتقال گویه‌ها به مرحله بعد با توجه به میانگین‌های مکتسبه چون تمام گویه‌های این بعد دارای میانگین امتیاز بالای ۶ از ۹ هستند، می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان تمام گویه‌های این بعد را به‌عنوان آسیب تشخیص داده و با آن موافق هستند. بر این اساس، تمام ۱۵ گویه بعد رفتاری و محتوایی به مرحله بعد انتقال می‌یابند تا در مرحله AHP از نمونه‌ای کوچک‌تر و خبره‌تر مورد پرسش واقع شوند.

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ...
 ۳. سومین و آخرین بعد از آسیب‌های اساسی مدیریت آموزش‌های مهارتی (آموزش‌های فنی و حرفه‌ای) کشور بعد محیطی و زمینه‌ای است. برای سنجش این بعد از ۲۱ گویه با طیف رتبه‌ای ۹ گزینه‌ای استفاده شد. در جدول زیر رتبه، میانگین و انحراف معیار نظرات پاسخگویان مرحله اول آمده است:

جدول (۳) شاخص‌های مرکزی مرحله اول
 (نظرسنجی از خبرگان در خصوص پایش گویه‌های پیشنهادی بعد محیطی و زمینه‌ای)

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	مشخص نبودن جهت‌گیری اشتغال در کشور	۷,۲۳	۲,۰۹
۲	نیازسنجی آموزشی دقیقی برای ارائه آموزش‌های مهارتی وجود ندارد	۷,۱۹	۲,۰۴
۳	عدم جمع‌آوری اطلاعات شفاف و روان از بازار کار	۷,۰۱	۱,۹۰
۴	فقدان سرمایه‌گذاری خصوصی قوی برای ارائه آموزش‌های مهارتی	۶,۹۷	۱,۹۸
۵	عدم پیوند بین نمایندگان کارفرمایان، کارگران و عرضه‌کنندگان آموزش مهارتی	۶,۸۲	۲,۱۵
۶	مشخص نبودن جهت‌گیری تکنولوژی در کشور	۶,۸۰	۲,۱۲
۷	عدم جذب منابع از طریق مؤسسات خصوصی و سایر سازمان‌های موجود در محیط	۶,۷۹	۱,۹۱
۸	متولیان صنعت، خدمات و کشاورزی چندان دخالتی در ارائه آموزش‌های مهارتی ندارند	۶,۷۷	۲,۰۸
۹	عدم همکاری‌های بین‌المللی در حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۶,۷۳	۲,۰۳
۱۰	عدم به‌کارگیری مشارکت‌های مردمی در توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	۶,۷۱	۲,۰۶
۱۱	تقاضامحور نبودن آموزش‌های مهارتی چالش اصلی آموزش‌های مهارتی است	۶,۵۱	۲,۱۴
۱۲	دخالت قدرت سیاسیون در توسعه کمی آموزش‌های مهارتی	۶,۴۶	۲,۲۸

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱۳	عدم انعطاف و نقش انفعالی در برابر محیط	۶,۴۳	۱,۸۸
۱۴	عدم ارتباط و پیوند نظام آموزش مهارت با فناوری اطلاعات و ارتباطات	۶,۴۱	۱,۹۳
۱۵	مشکل آموزش مهارتی مربوط به قوانین است	۶,۳۷	۲,۰۹
۱۶	عدم پاسخگویی به نیازهای ذینفعان خارجی نظام آموزش مهارت	۶,۳۷	۱,۹۹
۱۷	مشخص نبودن راهبردهای کلان توسعه در کشور	۶,۲۷	۱,۹۳
۱۸	عدم کارایی سازمان‌های آموزش مهارت به خاطر محدودیت‌های رشد اقتصادی کشور است.	۶,۲۴	۲,۱۹
۱۹	جامعه به قابلیت‌های موجود آموزش‌های مهارتی اعتماد ندارد	۶,۲۲	۲,۳۵
۲۰	عدم جذب فارغ‌التحصیلان فنی و حرفه‌ای در بازار کار	۵,۸۱	۲,۳۹
۲۱	چالش اصلی، ارزشمند نبودن آموزش‌های مهارتی است، نه ساختارهای موجود	۵,۴۸	۲,۵۸

بر اساس اطلاعات جدول، اساسی‌ترین آسیب در بعد محیطی و زمینه‌ای «مشخص نبودن جهت‌گیری اشتغال در کشور» با میانگین امتیاز ۷,۲۳ از ۹ امتیاز ممکن است و کمترین میانگین این بعد «چالش اصلی، ارزشمند نبودن آموزش‌های مهارتی است، نه ساختارهای موجود» با میانگین امتیاز ۵,۴۸ از ۹ امتیاز ممکن است که امتیاز آن زیر ۶ است. بر این اساس، از ۲۱ گویه بعد محیطی و زمینه‌ای ۱۹ گویه دارای میانگین امتیاز بالای ۶ هستند و برای سنجش رتبه‌بندی از نمونه‌ای خبره‌تر و با روش AHP به مرحله بعد انتقال می‌یابند.

تجزیه و تحلیل استنباطی ابعاد سه‌گانه تحقیق

به‌طوری‌که بیان شد، هر یک از ابعاد مورد بررسی از تعدادی گویه با طیف رتبه‌ای ۹ گزینه‌ای تشکیل شدند. بنابراین، حداقل و حداکثر ممکن آنها با هم متفاوت و قابل محاسبه است و هر یک از ابعاد سه‌گانه تحقیق می‌توانند امتیازی بین این دو عدد را به خود اختصاص دهند. به هر جهت، برای بررسی و رتبه‌بندی ابعاد سه‌گانه (ساختاری، رفتاری و محتوایی، زمینه‌ای و محیطی) به‌صورت کلی و جزئی در گروه پاسخگو، ابتدا

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... ابعاد سه گانه رتبه‌بندی می‌شود. یعنی سه بعد مورد بررسی برای یک فرد مرتب شده، رتبه ۱ به کمترین امتیاز و ۳ به بیشترین امتیاز داده می‌شود. این عمل برای کل پاسخگویان به صورت جداگانه انجام می‌شود. نکته بسیار مهم در این قسمت آن است که با توجه به اینکه گویه‌های تشکیل‌دهنده سه بعد مورد بررسی یکسان نیستند، برای مقایسه راحت‌تر ابتدا هر سه گویه را بر مبنای ۱۰۰ برده و امتیاز آنها همسنگ می‌شود. سپس این فرضیه که سه بعد مورد بررسی به یک اندازه بر مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور مؤثرند به صورت زیر مورد آزمون (روش فریدمن) قرار می‌گیرد:

ابعاد سه گانه به یک اندازه بر مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور مؤثرند. ۰
 ابعاد سه گانه به یک اندازه بر مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور مؤثر نیستند. ۱

جدول (۴) توصیف و آزمون مربوط به فرضیه یکسان بودن اثر ابعاد سه گانه (ساختاری، رفتاری و محتوایی، زمینه‌ای و محیطی) بر مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور

ابعاد	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	مینیمم	ماکزیمم
ساختاری	۱۷۹	۶۸,۴۳	۱۷,۳۲	۱۱,۱۱	۱۰۰,۰۰
رفتاری و محتوایی	۱۷۹	۶۵,۱۷	۱۶,۵۰	۱۰,۵۸	۹۵,۲۴
زمینه‌ای و محیطی	۱۷۹	۷۲,۷۸	۹۱۴,۶	۲۸,۵۷	۹۹,۴۷
نتیجه آزمون (Test Statistics(a)					
N					۱۷۹
Chi-Square ²					۱۴۵,۲۳
Df					۲
Asymp. Sig.					۰,۰۵
a. Friedman Test					

بر اساس نتیجه و میزان معنی‌داری (۰,۰۵) که برابر صفر است با شدت بالا فرض ۰ یا یکسان بودن اثر ابعاد سه گانه، رد می‌شود، با توجه به اینکه بالا بودن امتیاز نشانگر آسیب بودن آن بعد است، جدول رتبه‌بندی اولویت ابعاد بر اساس میانگین رتبه‌ها به صورت زیر است:

۱. بعد ساختاری (با میانگین ۲,۳۹)
۲. بعد زمینه‌ای و محیطی (با میانگین ۲,۳۵)
۳. بعد رفتاری و محتوایی (با میانگین ۱,۲۷)

در گام بعدی برای استفاده از مدل AHP با متغیرهای دارای اولویت بالا ۴ ماتریس زوجی برای اولویت‌بندی گویه‌های زیر مجموعه و خود ابعاد تشکیل داده و ماتریس‌ها را بین ۴۶ نفر از خبرگان آموزش‌های مهارتی در سطح کشور تقسیم کرده و در مرحله بعد پس از ورود اطلاعات به نرم‌افزار در گام دوم از مرحله دوم میانگین هندسی ۴ ماتریس را محاسبه می‌کنیم. با توجه به بالا بودن تعداد گویه‌های ذیل ابعاد سه‌گانه، در محیط نرم‌افزار MATLAB برنامه‌ای نوشته شد و رتبه هر یک از ابعاد و گویه‌های ذیل آن تعیین شد:

الف) بعد ساختاری

به‌طوری‌که بیان شد، ۱۴ گویه در این بعد دارای امتیاز بالا از نگاه پاسخگویان مرحله اول بوده و برای آن ماتریس زوجی تهیه و به پاسخگویان مرحله دوم ارسال شد. یکی از موارد مهم در مبحث AHP سنجش سازگاری ماتریس نهایی است که با روش بزرگ‌ترین مقدار ویژه در این طرح اندازه‌گیری شد، مقدار $14,359 =$ و نرخ ناسازگاری محاسبه شده $0,018$ است. با توجه به اینکه این عدد از مقدار $0,1$ کمتر است، سازگاری ماتریس نهایی پذیرفته‌شده و می‌توان با استفاده از نرم‌افزار رتبه گویه‌های مهم ذیل این بعد ساختاری را محاسبه کرد که بر اساس این تحقیق در بعد ساختاری مهم‌ترین گویه «نبود یک سیاست‌گذار کلان نیروی انسانی در کشور چالش آموزش مهارتی است» و «عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه» است که مواردی بسیار اساسی در نظام آموزش مهارتی هستند. همچنین، کم‌اهمیت‌ترین گویه از نگاه خبرگان «وجود قوانین سنتی و دیوانسالارانه» است که می‌توان بر اساس اولویت‌های بالا برای حداقل کردن آسیب‌های موجود در آموزش‌های مهارتی برنامه‌ریزی مدون انجام پذیرد.

ب) بعد رفتاری و محتوایی

به‌طوری‌که در مرحله قبل بیان شد، از نگاه پاسخگویان مرحله اول ۱۵ گویه در این بعد دارای امتیاز بالا تشخیص داده شد و ماتریس زوجی آن تهیه و در اختیار خبرگان قرار گرفت؛ به‌طوری‌که بیان شد، یکی از موارد مهم در مبحث AHP سنجش سازگاری ماتریس نهایی است که در این طرح با روش بزرگ‌ترین مقدار ویژه اندازه‌گیری شد، مقدار $15,330 =$ و نرخ ناسازگاری محاسبه شده $0,015$ است. با توجه به اینکه این عدد از مقدار $0,1$ کمتر است، سازگاری ماتریس نهایی پذیرفته‌شده و می‌توان با استفاده از نرم‌افزار رتبه گویه‌های مهم ذیل بعد رفتاری و محتوایی را محاسبه کرد. در جدول

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ...

زیر نتیجه رتبه و وزن گویه‌های این بعد آمده است که بر اساس اطلاعات حاصله در بعد رفتاری و محتوایی، مهم‌ترین گویه «عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازار کار» و «عدم بهره‌مندی نظام آموزش مهارت از منابع انسانی مناسب این نظام» است که مواردی بسیار اساسی در نظام آموزش مهارتی هستند. همچنین، کم‌اهمیت‌ترین گویه از نگاه خبرگان «کمبود امکانات فناورانه و منابع اطلاعاتی متنوع در نظام آموزش مهارت» و «استفاده از شیوه‌های آموزش سنتی در نظام آموزش مهارت» است یا در اولویت پایین‌تری قرار دارند و می‌توان بر اساس اولویت‌های بالا برای حداقل کردن آسیب‌های موجود در آموزش‌های مهارتی برنامه‌ریزی مدون انجام پذیرد.

ج) بعد محیطی و زمینه‌ای

آخرین بعد از ابعاد سه‌گانه مورد بررسی بعد محیطی و زمینه‌ای است و از نگاه پاسخگویان، مرحله اول ۱۹ گویه آن امتیاز بالا تشخیص داده شد و ماتریس زوجی آن نیز تهیه و در اختیار خبرگان قرار گرفت که همانند دو بعد دیگر ابتدا میزان سازگاری ماتریس را از روش مقدار ویژه محاسبه کرده و نرخ سازگاری آن ارائه می‌شود. بر اساس اطلاعات خروجی مقدار $\max = 19,469$ و نرخ ناسازگاری محاسبه شده $0,016$ است. با توجه به اینکه این عدد از مقدار $0,1$ کمتر است، سازگاری ماتریس نهایی پذیرفته شده و می‌توان با استفاده از نرم‌افزار رتبه گویه‌های مهم ذیل بعد محیطی و زمینه‌ای را محاسبه کرد. بر اساس اطلاعات این بررسی در بعد محیطی و زمینه‌ای مهم‌ترین گویه «دخالت قدرت سیاسیون در توسعه کمی آموزش‌های مهارتی» و با اختلاف در ضریب گویه «تقاضامحور نبودن آموزش‌های مهارتی چالش اصلی آموزش‌های مهارتی است» در رتبه بعدی مهم‌ترین آسیب‌های نظام آموزش مهارتی هستند.

همچنین، کم‌اهمیت‌ترین گویه از نگاه خبرگان در این بعد «عدم همکاری‌های بین‌المللی در حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای» و «عدم ارتباط و پیوند نظام آموزش مهارت با فناوری اطلاعات و ارتباطات» است که دارای اولویت پایین‌تری نسبت به سایر گویه‌ها قرار دارند.

د) رتبه‌بندی ابعاد سه‌گانه ساختاری، رفتاری و محتوایی، محیطی و زمینه‌ای

یکی از اساسی‌ترین مطالب در این پژوهش رتبه‌بندی سه بعد مورد مطالعه است که در مرحله اول با آزمون فریدمن انجام شد. در این مرحله پرسشنامه زوجی ۳ در ۳ برای

سه بعد مورد مطالعه تهیه و در اختیار خبرگان (پاسخگویان مرحله دوم) قرار گرفته که نتایج این محاسبات و رتبه‌بندی ابعاد در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول (۵) رتبه و وزن ابعاد سه‌گانه ساختاری، رفتاری و محتوایی، محیطی و زمینه‌ای

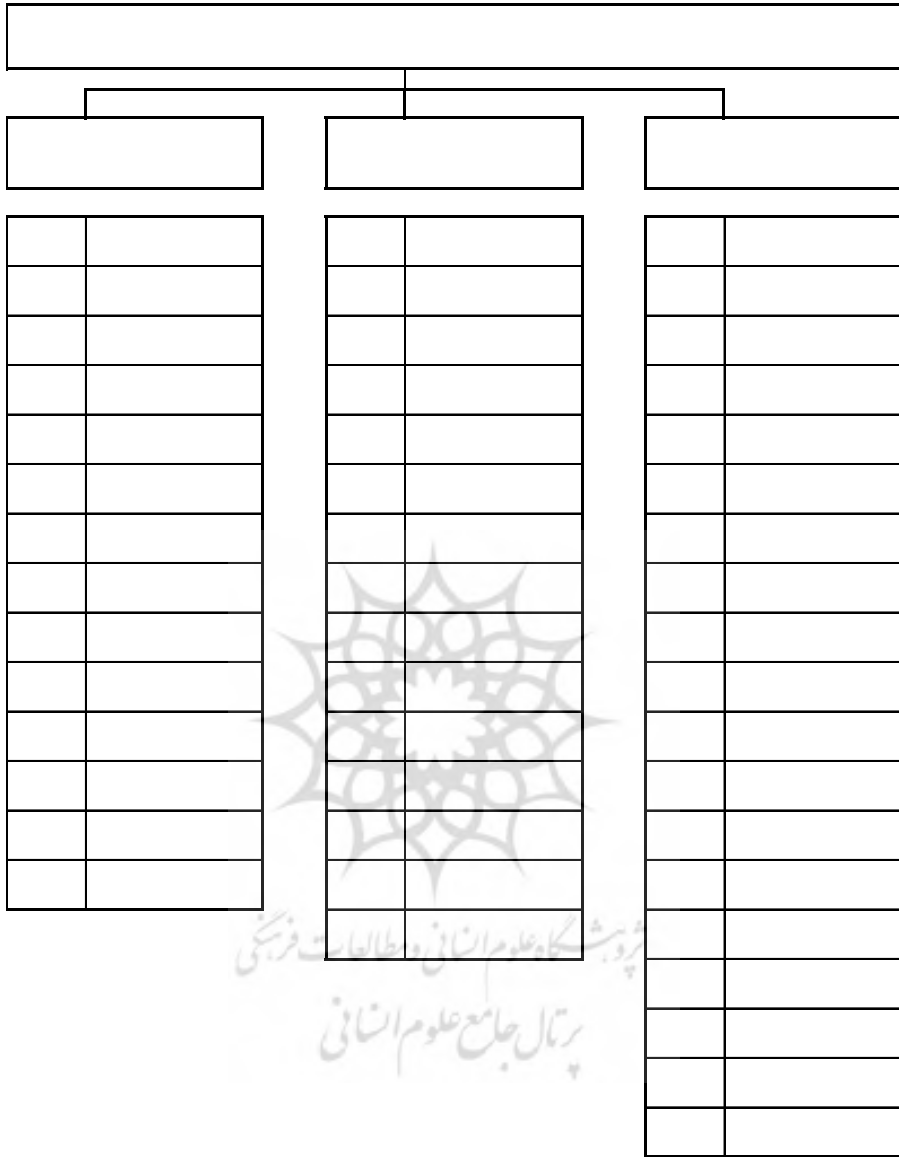
رتبه	عنوان بعد	وزن
۱	الف) بعد ساختاری	۰,۳۹۶۵
۲	ب) بعد رفتاری و محتوایی	۰,۳۲۶۶
۳	ج) بعد محیطی و زمینه‌ای	۰,۲۷۶۹

از نگاه خبرگان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و بر اساس اطلاعات جدول بالا، مهم‌ترین آسیب نظام آموزش مهارتی کشور بعد ساختاری و پس از آن بعد رفتاری و محتوایی است. بنابراین، با لحاظ کردن ضرایب و بر اساس اولویت آسیب‌های نظام آموزش مهارتی به‌صورت زیر است.

جدول (۶) نتیجه نهایی ابعاد سه‌گانه ساختاری، رفتاری و محتوایی، محیطی و زمینه‌ای و گویه‌های ذیل آنها

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه‌گیری

این تحقیق برای آسیب‌شناسی آموزش مهارت در ایران انجام گرفته که نتایج آن را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

۱. کارشناسان حوزه مهارتی کشور اساسی‌ترین آسیب ساختاری را مربوط به «عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه» دانستند؛ به عبارتی، اکثر کارشناسان حوزه مهارتی کشور اعتقاد دارند که بخش‌هایی در جامعه ایران به آموزش مهارت می‌پردازند ولی هیچ‌گونه هماهنگی بین آنها نیست و مدیریت واحدی ارائه، نظارت و کنترل این نوع از آموزش‌ها را در جامعه به‌عهده ندارد.

۲. اساسی‌ترین آسیب بعد رفتاری و محتوایی از نگاه پاسخگویان مربوط به «عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازار کار» دانسته شد (۶,۱۸ امتیاز از ۹ امتیاز).

۳. «مشخص نبودن جهت‌گیری اشتغال در کشور» با میانگین امتیاز ۷,۲۳ از ۹ امتیاز اساسی آسیب بعد زمینه‌ای و محیطی شناخته شد.

۴. در مرحله اول پس از بررسی تأثیر ابعاد سه‌گانه (ساختاری، رفتاری و محتوایی، زمینه‌ای و محیطی) به عنوان یکی از آسیب‌های اساسی مدیریت آموزش‌های مهارتی کشور، در مرحله دوم به بررسی و رتبه‌بندی ابعاد سه‌گانه به صورت کلی و جزئی در گروه پاسخگو پرداخته شد. نتایج این بررسی نیز نشان داد که در نظر کارشناسان رتبه ابعاد سه‌گانه یکسان نبوده و بعد ساختاری، بعد زمینه‌ای و محیطی و بعد رفتاری و محتوایی به ترتیب آسیب مهمی تلقی شدند.

۵. سرانجام برای استفاده از مدل AHP با متغیرهای دارای اولویت بالا ۴ ماتریس زوجی برای اولویت‌بندی گویه‌های زیر مجموعه و خود ابعاد تشکیل شد و ماتریس‌ها بین خبرگان آموزش‌های مهارتی در سطح کشور تقسیم شد که نتایج آن به شرح زیر است:

الف) مهم‌ترین گویه در بعد ساختاری «نبود یک سیاست‌گذار کلان نیروی انسانی در کشور چالش آموزش مهارتی است» و «عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه‌کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه» فرض شد. همچنین، کم‌اهمیت‌ترین گویه از نگاه خبرگان «وجود قوانین سنتی و دیوانسالارانه» شناخته شد.

ب) در بعد رفتاری و محتوایی مهم‌ترین گویه «عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازار کار» و «عدم بهره‌مندی نظام آموزش مهارت از منابع انسانی مناسب این نظام» شناخته شد. همچنین، کم‌اهمیت‌ترین گویه از نگاه خبرگان مربوط به «کمبود امکانات

آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ... استفاده از شیوه‌های فناورانه و منابع اطلاعاتی متنوع در نظام آموزش مهارت» و «استفاده از شیوه‌های آموزش سنتی در نظام آموزش مهارت» بود.

ج) در بعد محیطی و زمینه‌ای مهم‌ترین گویه «دخالت قدرت سیاسیون در توسعه کمی آموزش‌های مهارتی» و با اختلاف در ضریب گویه «تقاضامحور نبودن آموزش‌های مهارتی چالش اصلی آموزش‌های مهارتی است» در رتبه بعدی مهم‌ترین آسیب‌های نظام آموزش مهارتی هستند. همچنین، کم‌اهمیت‌ترین گویه از نگاه خبرگان در این بعد «عدم همکاری‌های بین‌المللی در حوزه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای» و «عدم ارتباط و پیوند نظام آموزش مهارت با فناوری اطلاعات و ارتباطات» است که دارای اولویت پایین‌تری نسبت به سایر گویه‌ها قرار داشتند.

بنابراین، همان‌طور که سایر تحقیقات (صالحی عمران، ۱۳۸۴-۱۳۹۲) هم نشان داده است، انتقادات و چالش‌های مهمی نیز به کارکردها و دستاورد نظام آموزش مهارتی برای تربیت نیروی انسانی حرفه‌ای در اقتصاد کشور وجود دارد که در آسیب‌شناسی کلان وضعیت کنونی آموزش مهارتی در ایران، باید به آنها توجه کرد. اما از طرفی، نظام آموزشی مهارت کشور به دلایل گوناگون و به دلیل وجود عدم عوامل و کاستی‌های بسیار نمی‌توانست با نیازهای جامعه هماهنگی داشته باشد. از طرف دیگر، سیستم‌های رسمی آموزش نیز بدون ارتباط مناسب و مرتبط با اشتغال توسعه پیدا کردند. دلیل عمده این عدم هماهنگی به علت این بود که مدیریت و برنامه‌ریزی این آموزش‌ها از سوی نهادهای مختلف و جدا از هم و بدون توجه به تحولات اقتصادی و اجتماعی صورت می‌گرفته است (صالحی عمران، ۱۳۸۴). به همین علت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نتوانست جایگاه محکم خود را برای ارتقای توسعه کیفی پیدا کند. به هر جهت این تقسیم‌بندی و عدم هماهنگی منجر به این شد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نتواند تأثیراتش را به‌طور درست در جامعه به نمایش بگذارد. در صورتی که ارتباط منطقی بین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی و تحولات آن به رویکرد قابل انعطاف و متنوعی که نیازهای افراد و جامعه را پاسخ دهد، منجر خواهد شد.

منابع

- صالحی، الف (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر کارایی آموزش دیدگان فنی و حرفه‌ای استان مازندران. دانشگاه مازندران. پژوهش‌نامه علوم انسانی و اجتماعی. شماره ۱۲، ۱۱۶-۸۷.
- صالحی، الف و مهرعلی‌زاده، ی (۱۳۸۳). تغییرات بازار کار، توسعه آموزش عالی و سرمایه اجتماعی. همایش آموزش عالی و توسعه پایدار. مجموعه مقالات همایش. جلد اول. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- صالحی‌عمران، الف (۱۳۸۴). نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی. مازندران. اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای مازندران. بابل‌س انتشارات نیما.
- صالحی‌عمران، الف (۱۳۸۸). جامعه، کار و مشاغل: مروری بر مهارت‌های اشتغال‌زا در بازار کار، انتشارات سمت.
- صالحی‌عمران، الف (۱۳۹۲). آموزش‌های فنی و حرفه‌ای: اهمیت و چالش‌های پیش‌رو. مجموعه مقالات آسیب‌شناسی نظام آموزش سنتی و حرکت به سوی نظام جامع مهارت‌آموزی. اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان خوزستان.
- عزیزی، ن (۱۳۸۳). اشتغال و آموزش عالی: راه‌های پیوند آموزش عالی با نیازهای بازار کار، فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۰: ۳-۳۱.
- عزیزی، ن (۱۳۸۲). آموزش و پرورش و بازار کار، آماده‌سازی جوانان با صلاحیت‌ها، مهارت‌های اساسی. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره بیستم شماره اول: ۷۰-۵۸.
- فرهنگی، ع و همکاران (۱۳۷۹). پروژه بررسی و شناخت وضع موجود شرکت آب منطقه‌ای کرمان، ارائه اولویت‌های تحقیقات برای حل برخی از مشکلات سازمان و افزایش بهره‌وری، مجری: مرکز پژوهش‌های کاربری، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- میرزایی اهرنجانی، ح (۱۳۸۱). طرح تفصیلی گسترش افقی نو در شناخت و آسیب‌شناسی سازمان عمومی و دولتی ایران (آب منطقه‌ای غرب)، تیرماه.
- میرزایی اهرنجانی، ح (۱۳۷۷). تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر وجدان کار و انضباط اجتماعی در سازمان، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.

۴۹ _____ آسیب‌شناسی مدیریت آموزش‌های ...
وطن خواه، س و بهرامی، م الف (۱۳۸۶). ارزیابی محیط داخلی بیمارستان‌های آموزشی
و درمانی شیراز بر اساس مدل شش بعدی وایزبورد. فصل‌نامه مدیریت سلامت.
دوره ۱۰، شماره ۳۰: ۱۴-۷.

Bates R.A and Phelan K. C. (۲۰۰۲) Characteristic of a globally
competitive workforce.
. Vol. ۴ No. ۲: ۱۲۱-۱۳۵

Brown, P. and Lauder H.(۱۹۹۲)
: London: Routledge.

Fagerlind, I., Saha, J. (۱۹۸۹). A
Comparative Perspective (۲en Ed.). Pengamon Press, Sydney.

Gough ,Stephen(۲۰۱۰).
Continuum International Publishing Group.

ILO. N. D. (۲۰۰۷)
Geneva:
Training policies and systems Branch.

Kuckulez , Anja (۲۰۰۷)

Lamd, Stephen (۲۰۱۰).

Momeni, M. (۲۰۰۹)
College Press of Tehran University Management (in Persian).

Noori, I, et al. (۲۰۰۷); Evaluating the teaching quality by Fuzzy
MCDM technique , No. ۷۸, pp. ۱۳۹-
۱۶۰.(in Persian).

Mehregan, F. (۲۰۰۴). , academic book
publishing, Tehran, first edition (in Persian).

۲۰۰۸

McGraw-Hill International (UK)

UNESCO. (۱۹۹۹).

(Lifelong Learning and training: a bridge to the future).

Final Report, Seoul, Republic of Korea.

World Bank (۲۰۰۷)

